

**MEHNAT XAVFSIZLIGI STANDARTLAR TIZIMI,
UNING AHAMIYATI VA VAZIFASI**

Odiljonova Ruzixon Sanjarbek qizi

Andijon mashinasozlik institute-bakalavr talabasi

E-mail:rozixonodiljonova8@gmail.com

Annotatsiya:Ushbu maqolada Mehnat xavfsizligi standartlar tizimi,uning ahamiyati va vazifasi mualliflarining nazariy,umumlashtiruvchi fikrlari keltirilgan.Maqola mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi yo‘nalishlari talablari,mehnat muhofazasi va xavfsizlik mutaxassislari hamda keng izlanuvchilar uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar:Jamoat,samarali foydalanish,sanoat va qishloq xo‘jalik binolari,standartlar tizimi,mehnat muhofazasi,texnika xavfsizlik qoidalri,mehnat xavfsizligi.

Kirish: Mehnat xavfsizligi standartlar tizimi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida muhim o‘rin tutadi. U ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida xavfsizlikni ta‘minlash, ishchi-xodimlarning hayoti va salomatligini himoya qilish, shuningdek, mehnat jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xavflarni minimallashtirishga qaratilgan huquqiy, texnik va tashkiliy me‘yorlar majmuasidir. Ushbu tizimning asosiy maqsadi ish sharoitlarini xavfsiz qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va inson salomatligiga zarar yetkazilishining oldini olishdir.

Mehnat xavfsizligi bo‘yicha standartlar tizimi xalqaro va milliy darajada ishlab chiqilib, ularning amaliyotga tatbiq etilishi xavfsiz mehnat muhitini yaratishda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu tizimning ahamiyati ayniqsa zamonaviy texnologiyalar keng qo‘llanilayotgan ishlab chiqarish korxonalarida, shuningdek, yuqori xavfli sanoat tarmoqlarida sezilarli darajada oshadi.Mazkur mavzuda mehnat xavfsizligi standartlar tizimining vazifalari, uning asosiy tamoyillari va amaliyotda qo‘llanilishi o‘rganiladi. Mehnat xavfsizligini ta'minlash ishchilarning salomatligini saqlash, baxtsiz hodisalarni oldini olish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, ushbu tizimni rivojlantirish va uni amalga oshirishga oid tadbirlar dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasining “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi “gi Qonuniga (5-modda) muvofiq mehnatni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 31-dekabrda 1066-son qarorlari bilan mehnatni muhofaza qilishni boshqarish funksiyalarini O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik uning mehnatni muhofaza qilish boshqarmasiga yuklangan.

Yuqorida aks etilgan normative-huquqiy hujjatlarga asosan,Respublikamizda

amalda bo'lgan mehnat xavfsizligini standartlashtirish tizimi bozor islohotlaridan avval yaratilgan bo'lib, 18 tasi 1000 dan ortiq davlat va tarmoq standartlarini o'z ichiga oladi. Mehnatni muhofaza qilish normalari va talablari mahsulotlarning alohida turlari, xususan, texnologik jarayonlar, ishlab chiqarish uskunalari, materiallar. moddalar uchun standartlar va texnik shartlarga kiritilgan. Mehnatni muhofaza qilish normalari va talablari mahsulotlarning (xizmatlarning) alohida turlari, xususan, texnologik jarayonlar, ishlab chiqarish uskunalari, materiallar, moddalar uchun standartlar va texnik shartlarga kiritilgan.

Ayni paytda "O'zstandart" agentligi tomonidan amaldagi standartlar tizimini, shu jumladan mehnatni muhofaza qilish tizimi (SSBT) standartlarini "Davlatlararo standartlashtirish tizimi" bilan qayta ko'rib chiqish va muvofiqlashtirish bo'yicha tashkil yetilgan, uning asosiy qoidalari, tamoyillari va ishlash tartibi belgilangan. GOST 10 standartlashtirish bilan o'rnatiladi.

Asosiy qoidalar "va GOST 12 - 97" Davlatlararo standartlashtirish tizimi ". Ishlab chiqish, qabul qilish, ariza berish, yangilash va bekor qilish tartibi» belgilangan. 2001-yildan boshlab shaxsiy himoya vositalari (PPE) nafas olish a'zolarini himoya qilish vositalaridan tashqari "O'zstandart" agentligi tomonidan majburiy sertifikatlanishi lozim bo'lgan mahsulotlar ro'yxatidan chiqarildi. O'zbekiston Respublikasi Bandlik vazirigi standartlar tizimi, uning ahamiyati va vazifasi. Bandlik vazirigi xavfsizligi standartlar tizimi (MXST), ya'ni o'zaro bog'liq standartlar jamlanmasi, xavfsizlik talablarini, meyor va qoidalarni o'z ichiga oladi. MXST ish jarayonida xavfsizlikni ta'minlash, ishlovchilar ish qobiliyatini va sog'lig'ini saqlash uchun yo'naltirilgan.

MXST strukturaviy tuzilishi bo'yicha davlat, tarmog'iy, respublika va korxonalar standartlariga bo'lingan. Tashkiliy-uslubiy standartlarda atamalar ta'rifi va tushunchalar berilgan, mehnatni muhofaza qilishda hisobga olinadigan ishlab chiqarishdagi zararli omillarning tasnifi keltirilgan, ishlab chiqarish uskunalari va jarayonlariga, muhofaza vositalari, bino va inshootlarga qo'yiladigan xavfsizlik talablari bayon yetilgan Bandlik vazirigi xavfsizligi standartlar tizimining maqsadi, mazmuni, strukturaviy tuzilishi va boshqa qoidalar GOST 12.0.001-90 da ifodalangan.

Standartlarni belgilashda quyidagicha tartib qabul qilingan: bunda birinchi ikki son (12) MXSTning davlat standartlashtirish tizimidagi shifrini ko'rsatadi. Uchinchi son (0)–ichki tizim shifrini, keyingi uch son (001)–standartning ichki tizimdagi tartib raqamini, oxirgi ikki son (90) – standartning ro'yxatga olinganyoki qayta ko'rib chiqilgan yilining oxirgi ikki sonini ko'rsatadi.

Ishlab chiqarishdagi barcha standartlashtiriladigan masala va muammolar "ichki" tizimlarga bo'lingan. MXSTning strukturaviy tuzilishi quyidagi 2.1 – jadvalda berilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, ishlab chiqarishdagi xavfli va zararli omillarga qo'yiladigan talab va meyorlar standartlari, masalan, shovqin darajasiga, titrashga,

chang, gaz v aboshqalarga qo‘yiladigan talablar birinchi ichki tizim standartlarida ifodalangan. Bu guruh standartlariga, masalan, GOST 12.1.008-76 “Biologik xavfsizlik” va boshqalar kiradi.

Me‘yoriy hujjatlar tizimida muhim o‘rinni mehnat muhofazasi bo‘yicha turli qo‘llanmalar va yo‘riqnomalar yegallagan. Ular alohida kasblar va ish turlari bo‘yicha tuziladi. Institutlar va tashkilotlar, shuningdek, korxonalar o‘ziga tegishli vazirliklar topshirig‘iga asosan, ishchilar uchun qo‘llanmalarni ishlab chiqishadi va belgilangan tartibda tasdiqdan o‘tkazib amalga tatbiq yetishadi. Har bir sex, bo‘lim, fermer xo‘jaligi rahbarlari tomonidan ishchilar uchun ishlab chiqarilgan mehnat muhofazasi bo‘yicha qo‘llanmalar va yo‘riqnomalar shu korxonalar va bo‘limlarning alohida o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi.

Xulosa: Mehnat xavfsizligi standartlar tizimi inson hayoti va salomatligini himoya qilish, ishlab chiqarishda xavfsizlikni ta‘minlash hamda baxtsiz hodisalar va kasbiy kasalliklarning oldini olish uchun muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tizim nafaqat xodimlarning salomatligini saqlashga, balki ish unumdorligini oshirish va korxonaning iqtisodiy samaradorligini ta‘minlashga ham xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mehnat xavfsizligi standartlarining xalqaro va milliy darajada joriy qilinishi xavfsiz ish muhitini yaratishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ishchi-xodimlarni xavfsizlik qoidalari bo‘yicha o‘qitish, xavf-xatarlarni aniqlash va ularni boshqarish choralari korxonalar uchun muhim bo‘lib, ishlab chiqarish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xavflarni kamaytiradi.

Shuningdek, mehnat xavfsizligi sohasida huquqiy va texnik me‘yorlarni doimiy takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash va xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish zarur. Bu mehnat xavfsizligi tizimining samaradorligini oshirish va baxtsiz hodisalarni minimal darajaga tushirishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, mehnat xavfsizligi standartlar tizimi inson kapitalini himoya qilish, ijtimoiy barqarorlikni saqlash va iqtisodiy rivojlanishga erishishda strategik ahamiyatga ega. Ushbu tizimni rivojlantirish orqali barqaror va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, M. Mehnat muhofazasi va xavfsizlik texnikasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018.
2. Usmonov, N., Jo‘raev, A. Ishlab chiqarishda mehnat xavfsizligini ta‘minlash. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
3. Karimov, I. Mehnat xavfsizligi asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. Toshkent: Adolat, 2021.
5. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. Mehnat muhofazasi bo‘yicha me‘yoriy hujjatlar to‘plami. Toshkent: FVV nashriyoti, 2022.